

УДК 37.032.008

ІСТОРИЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРНОЇ ОСОБИСТОСТІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

В. В. Перевознюк

Події, які відбуваються сьогодні в Україні, свідчать про те, що людство багато втрачає через недооцінку проблем виховання молоді, формування системи цінностей, моральних, естетичних ідеалів. На думку Г. П. Шевченко, «початок XXI століття відзначився однією із найжахливіших криз у світі, яку філософи називають антропологічною кризою, що демонструє знищення людського в людині» [1, с. 288]. Сучасна світова система орієнтована на розвиток економіки і економічних систем, у результаті чого акцент робиться на виробництві, споживанні, матеріалізмі, місці на ринку праці та економічному розвитку, в той час, як саме культура має відігравати центральну роль, а уявлення про духовність повинні формуватися на основі досвіду, який постійно накопичується усіма людьми. Структурні і фундаментальні перетворення сучасного суспільства вимагають чітких і зрозумілих дій щодо змінення моделі поведінки людини. Духовність – найважливіший фактор економічного життя та основа формування суспільства з новою людською свідомістю. Гармонійне співвідношення духовного і економічного є умовою подолання сучасної глобальної кризи.

Ключеві слова: культура, особистість, духовність, криза, виховання, моральні цінності, сучасні умови, розвиток, формування, економіка, суспільство.

Постановка проблеми. Події, які відбуваються сьогодні в Україні свідчать про те, що людство багато втрачає через недооцінку проблем виховання молоді, формування системи цінностей, моральних, естетичних ідеалів. Багатьом байдуже до того, що відбувається перед очима, якщо це не стосується їх особисто. Такими людьми правлять жадоба до панування над іншими завдяки нечесно заробленим статкам, ненависті і жорстокості. Кожен день з телеекранів чути про корупцію і підступність, але головним прагненням у сучасному житті стають гроші. Такі особистісні якості як чесність, відповідальність, совість, порядність, милосердя, толерантність замінюються байдужістю та злістю. На думку Г. П. Шевченко, «початок XXI століття відзначився однією із найжахливіших криз у світі, яку

філософи називають антропологічною кризою, що демонструє знищення людського в людині» [1, с. 288].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілком справедливо зазначає Ауреліо Печчеї: «Теперішня глобальна криза... є прямим наслідком нездатності людини піднятися до рівня відповідної їй нової могутньої ролі в світі, усвідомити свої нові обов'язки і відповідальність у ньому» [2, с. 47].

Канадський вчений Пол Шафер у своїй монографії «Культурна особистість» звертає увагу на те, що з точки зору історії не може бути більш сприятливого періоду для дослідження сутності культурної особистості і її виховання [3, с. 10]. Враховуючи усі економічні, екологічні, соціальні, політичні та технологічні перетворення, що відбуваються у світі, можна стверджувати, що сьогоднішня потреба вивчення ролі і обов'язків людини відносно природного середовища існування, інших видів, інших людей, майбутніх поколінь, людей, які живуть в інших частинах світу, і, можливо, найбільше – себе самого. Оскільки очевидно, що більшість людей світу ледве витримують випробування і прикросі життя у сучасному світі. Це зумовлено, як визначає Пол Шафер, тим, що сучасна світова система орієнтована на розвиток економіки і економічних систем, у результаті чого акцент робиться на виробництві, споживанні, матеріалізмі, місці на ринку праці та економічному розвитку. Водночас роль культури у цій системі змаргіналізована, а проблеми духовності досліджуються лише обмеженим колом дослідників на непостійній основі.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вищесказане засвідчує, що людство потребує створення нової системи світу майбутнього, яка має ґрунтуватися на цілісному розвитку культури і культур. Основою такої системи має бути глибоке вивчення природи, а головними напрямками дослідження – навколишня дійсність, людина, турбота, співпереживання, нове сприйняття людської особистості, обов'язків і прав громадянина і, нарешті, досягнення балансу та гармонії між матеріальним і нематеріальним аспектами розвитку. Саме культура має відігравати центральну роль, а уявлення про духовність повинні формуватися на основі досвіду, який постійно накопичується усіма людьми. Великий Цицерон ще дві тисячі років тому дав людям натяк на те, якою може бути ця система, коли сказав: «Культура є філософією або культивуванням душі».

Метою статті є обґрунтування проблеми розвитку культурної особистості, виділення головних причин виникнення «антропологічної кризи» та визначення основних напрямків щодо подолання кризи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Духовний і культурний розвиток особистості – це надзвичайно складна і водночас дуже важлива справа. Втім лише культурний народ здатний створити справжню високорозвинену державу. Наразі культурою вважають усе, що набула людина не від природи, а від власного розуму, власної творчості.

Умовно мозаїку культур в ході історії людства можна розташувати у двох полюсів – полюса корисності і полюса гідності [4]. Тяжкі роки сталінщини, які різко зрушили чашу терезів у бік полюса корисності, були часом активного конструювання безособової суспільної системи, в якій у людини замість серця «полум'яний мотор». Люди, як мурахи в мурашнику, стали оцінюватися по своїй службовій функції. Вони прирівнювались до гвинтика єдиного безликого механізму. Культура, орієнтована на корисність, завжди прагне до рівноваги, до самозбереження, завжди стурбована тим, щоб вижити, а не жити. Її єдина ціль, прикрита тим чи іншим милостивим ідеалом, – відтворення самої себе без будь-яких змін. Доки культура буде орієнтована на відносини корисності, а не гідності, в ній урізатиметься час, відведений на дитинство, старість не є цінністю, а освіті відводиться роль соціальної сироти, котрого терплять тому що треба витратити час на дресуру, підготовку людини до виконання корисних службових функцій.

Інша справа культура, орієнтована на відносини гідності. В такій культурі провідною цінністю є цінність особистості людини, незалежно від того, чи можна щось отримати від цієї особистості для виконання тих чи інших справ чи ні. В культурі гідності діти, старі та люди з відхиленнями у розвитку священні. Вони знаходяться під охороною милосердя. І саме культура гідності, на думку А. Г. Асмолова, набагато більш готова, ніж культура корисності, до подолання соціальних катаклізмів, виходу з криз у драматичному процесі історії людства.

Суспільство й освіта нероздільні, тому що будь-які проблеми, які виникають у суспільстві, неминуче відображаються на сфері освіти. І навпаки, саме сфера освіти, відгукуючись на виклики суспільства й цивілізації та реагуючи на них, суттєво впливає на розвинення певних культурних програм і головних тенденцій розвитку суспільства. Зрештою, сфері освіти належить велика частка відповідальності за численні негативні події у суспільстві, а саме появу кризи у духовній сфері, створення культурного ландшафту загалом та формування відповідного йому типу особистості зокрема. Найважливішим аспектом цього складного комплексного процесу є виховання у суспільстві «образу людини культури духовності, дієвого патріотизму, морально-естетичних ідеалів, культури

вчинку, краси повсякденної дії, наповненою глибоким моральним змістом» [1, с. 289].

Те, що духовність є необхідною складовою економічного життя суспільства добре видно при зверненні до сучасності. Економіка в сучасних розвинених країнах забезпечує високий, як ніколи раніше, рівень добробуту населення, однак ціннісні орієнтації сучасної цивілізації такі, що вони не стимулюють розвиток духовного начала в людині – як масового явища, у всякому разі. Людина підпорядковує своє життя погоні за речами. Придбання престижних речей, матеріальних благ та послуг стає засобом самоствердження індивіда, його сенсом життя. В цій ситуації духовні виміри людини відходять на задній план, духовні цінності девальвуються.

Споживацьке ставлення до навколишнього світу – шлях, який безперспективний, хоча б тому, що доступні людству ресурси обмежені, а уявлення людини лічильно-вирішальним пристроєм, нехай і високоосвіченим економічно – шлях до виродження. Будь-яка розсудлива людина погодиться з однокістю та «ущербністю» такого підходу. Структурні і фундаментальні перетворення сучасного суспільства вимагають чітких і зрозумілих дій щодо змінення моделі поведінки людини. Сучасна модель суспільства орієнтована в першу чергу на вирішення нагальних матеріальних проблем. Разом з тим, вже давно назріла необхідність переорієнтації вектора розвитку з споживчого на духовно-моральний. Одним з яскравих прикладів такої переорієнтації суспільства є громадський рух АллатРа. Головна ідея цього руху – духовна еволюція людини і світова солідарність людства, що є єдиним засобом порятунку життя планети та виживання людини, її цивілізації, радикального духовного оновлення усього людства.

Висновки. Навряд чи хтось сперечатиметься з висловлюванням «життя людини – це лише слідство його думок та дій» [5]. Усе народжується з думок і надання переваги людиною тій чи іншій думці, зрештою веде до результату життєвого вибору. Які думки людини, таким є світ, котрий вона створює і який її оточує. Подолання протиріччя між безмежним ростом потреб людини і обмеженими ресурсами планети потребує перебудови людської свідомості. Тому можна вважати, що духовність – найважливіший фактор економічного життя та основа формування суспільства з новою людською свідомістю.

Духовність, яка пронизує всі компоненти економічної сфери суспільства та є активним початком її творчого розвитку, сама стає об'єктом перетворення і самозростання. Відповідно до цього, гармонійне

співвідношення духовного і економічного є умовою подолання сучасної глобальної кризи.

Література

1. Шевченко Г. П. Виховання – процес людинотворчості, культуротворчості, духотворчості // Духовність особистості: методологія, теорія і практика: збірник наукових праць / Гол. ред. Г. П. Шевченко. – Вип. 3(66). – Северодонецьк: вид-во СНУ ім. В. Даля, 2015. – С. 288-298.
2. Печени А. Человеческие качества. – М.: Прогресс, 1985. – 312 с.
3. Schafer D. Paul. The cultural personality. World culture project. Markham. 1991. – 86 p.
4. Асмолов А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. – М.: Смысл, 2001.
5. Анастасія Нових. АллатРа [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.schambala.com.u.

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ КУЛЬТУРНОЙ ЛИЧНОСТИ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ ЦИВИЛИЗАЦИИ

В. В. Перевознюк

События, происходящие сегодня в Украине, свидетельствуют о том, что человечество много теряет из-за недооценки проблем воспитания молодежи, формирования системы ценностей, моральных, эстетических идеалов. По мнению Г. П. Шевченко, «начало XXI столетия ознаменовалось одним из страшнейших кризисов в мире, который философы называют антропологическим кризисом, демонстрирующим уничтожение человеческого в человеке» [1, с. 288]. Современная мировая система ориентирована на развитие экономики и экономических систем, в результате чего акцент делается на производстве, потреблении, материализме, месте на рынке труда и экономическом развитии, в то время, как именно культура должна играть центральную роль, а представления о духовности должны формироваться на основе опыта, который постоянно накапливается человечеством. Структурные и фундаментальные преобразования современного общества требуют четких и понятных действий относительно изменения модели поведения человека. Духовность – важнейший фактор экономической жизни и основа формирования общества с новым человеческим сознанием. Гармоничное соотношение духовного и экономического – условие преодоления современного глобального кризиса.

Ключевые слова: культура, личность, духовность, кризис, воспитание, моральные ценности, современные условия, развитие, формирование, экономика, общество.

PROBLEMS OF CULTURAL PERSONALITY FORMATION IN MODERN CONDITIONS OF CIVILIZATION

V. V. Perevozniuk

Events that occur nowadays in Ukraine show, that humanity is losing a lot due to underestimation of youth education problems, formation of value system, moral and aesthetic ideals. According to G. Shevchenko, «the beginning of the 21st century was marked by one of the worst crisis in the world, which philosophers name as anthropological crisis, that demonstrates destruction of human in man» [1, p. 288]. Modern world system is focused at the economic development and economic systems, and as a result they emphasize production, consumption, materializm, place in the labor market and economical development, while the very culture should play the main role, but an understanding of spirituality are to be forming at the base of experience, accumulated by mankind. Modern society structural and fundamental transformations demand clear and undertandable actions concerning the changing the model of human behavior. Spirituality is the most important factor of economic life and foundation of the society with a new human consciousness. The harmonious ratio of spiritual and economic is the condition for overcoming the current global crisis.

Keywords: Culture, personality, spirituality, crisis, education, moral values, modern conditions, development, formation, economic, society.

Перевознюк Вікторія Вадимівна – аспірант кафедри психології, педагогіки та філософії, Кременчуцький національний університет імені Михайла Остроградського (м. Кременчук, Україна). E-mail: viktoriaperevozniuk@gmail.com

Perevozniuk Viktoriia Vadymivna – PhD student, Department of Psychology, Pedagogics and Philosophy, Kremenchuk Mykhailo Ostrohradskyi National University (Kremenchuk, Ukraine). E-mail: viktoriaperevozniuk@gmail.com